

**Szocializációs problémák a tanulásban akadályozott enyhe
értelmi fogyatékos gyermekeknél
MEL 198**

*„Az egész gyermek olyan, mint egyetlen érzékszerv,
minden hatásra reagál, amit emberek váltanak ki belőle.
Hogy egész élete egészséges lesz-e vagy sem, attól függ,
hogyan viselkednek a közelében.”*

(Rudolf Steiner)

1. Bevezetés

1. 1 Dolgozat célja, témaválasztás

Kutatásom célja a szocializációs problémák kialakulásának, meglétének bemutatása és feltárása a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos iskolás korú gyerekek körében.

Dolgozatomban a kadarkúti Jálics Ernő Integrált Közoktatási Intézmény Gyógypedagógiai Tagozatának 7-8. osztályos tanulóit vizsgálom, szocializációs problémák és tanulási teljesítmény szempontjából.

Dolgozatom elkészítése során két fő hipotézist állítottam fel. Ezek a következők:

- A szocializációs problémák (elsősorban a családi eredetű szocializációs problémák) befolyásolják a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek tanítási-tanulási teljesítményét
- A negatív családi tényezők (elsősorban a nem megfelelő nevelés) által kiváltott magatartás és viselkedészavarok negatívan hatnak a tanulási teljesítményre

A hipotézis felállítása után kutatásom eredményeit szeretném ismertetni, melyek alátámasztják felvetéseimet.

Azért választottam ezt a témát, mert a szocializáció egész életen át tartó komplex folyamat, mely minden ember életének fontos meghatározója, ezért több irányból megközelíthető, valamint több szempontból elemezhető.

Jelen esetben a tanulásban akadályozott gyermekek tanulási folyamataira szeretném fektetni a hangsúlyt.

Dolgozatomban nem szeretnék kategorizálni, mert a szocializációs problémák megjelenése nem csupán a tanulási folyamatokra van hatással, hanem az egész életvitelre, illetve személyiségfejlődésre egyaránt kihat. Ezért szeretnék kitérni a magatartás és viselkedészavarok fontosságára, megjelenésére is.

Továbbá fontos megemlíteni, hogy szocializációs probléma nem csak a tanulásban akadályozott gyermekeknél jelenhet meg, hanem bármely más „normál” egyén vagy közösség életében is előfordulhat.

1. 2 Kutatás-módszertani háttér

Dolgozatom elkészítése során fontosnak tartottam, hogy mind a kvantitatív, mind a kvalitatív kutatási eljárást alkalmazzam.

Kérdőívet állítottam össze a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek számára. A kérdőív 25 kérdésből áll, melyek egy része a szocializációs (elsősorban családi szocializációs) tényezőket vizsgálja, más része a tanulási teljesítményekre vonatkozik.

A kérdőíveket a kadarkúti Jálics Ernő Integrált Közoktatási Intézményben töltöttem ki a 7-8. osztályos diákokkal.

Továbbá az osztályfőnököt is megkérdeztem saját tapasztalatairól, észrevételeiről a diákokkal kapcsolatban.

Terepgyakorlatom során sikerült közelebbről is megismernem ezt a korosztályt, valamint az iskolában töltött gyakorlatom alkalmával sok tapasztalattal gazdagodtam, illetve beleláthattam ennek a korcsoportnak a hétköznapijaiba, tanulási stílusába, munkatempójába, viselkedésébe egyaránt.

Összességében kutatásom három fő részből áll:

- kérdőívezés módszere (10 enyhe értelmi fogyatékos tanuló)
- kikérdezés módszere (osztályfőnök véleménye, tapasztalatai)
- terepgyakorlatom során szerzett saját tapasztalataim, megfigyeléseim.

A kutatás központi kérdése, hogy milyen kapcsolatot, összefüggést lehet találni a szocializációs problémák és a tanulási teljesítmény között, illetve a meglévő problémák milyen mértékben határozzák meg a tanulási teljesítményt.

Gyakorlatom során sikerült választ kapnom erre a kérdésre. Tudatosult bennem, hogy a szocializációs probléma és a tanulási teljesítmény közti kapcsolat egy hosszú, „több lépcsős”, komplex folyamat.

SZOCIALIZÁCIÓS = CSALÁDI ⇒ NEVELÉS ⇒ MAGATARTÁS ÉS ⇒ TANULÁSI
PROBLÉMA EREDET HATÁSA VISelkedÉSZAVAR TELJESÍTMÉNY

Véleményem szerint a **szocializációs problémák** kialakulása, megjelenése elsősorban **családi eredetű**, mivel az elsődleges szocializáció színtere a család.

A család által képviselt attitűdök, szabályok, viselkedési minták nagy mértékben meghatározzák és befolyásolják a gyermek családban betöltött szerepét, személyiségfejlődését. Ez által előtérbe kerül a **nevelés hatása**. Ha ez a hatás negatív irányba mozdul el, akkor a gyermek személyiségében súlyos **magatartás és viselkedészavarokat** eredményezhet. Amennyiben egy gyermeknél magatartás és viselkedészavar áll fenn az kihat a tanulásra, **tanulási teljesítményre** egyaránt.

Kutatási munkámban ezt az összetett és komplex folyamatot vizsgálom.

2. A szocializáció és színterei

2.1 A szocializáció fogalma

A szocializációt többféleképpen definiálhatjuk:

- Az egyik definíció szerint a *szocializáció* az a folyamat, amelynek során az emberi személyiség kialakul. Ezt a definíciót inkább a pszichológia használja.
- A másik definíció szerint a *szocializáció* az a folyamat, amelynek során a gyermekek megtanulják, hogyan lehetnek társadalmuk hasznos tagjai, hogyan kell a társadalomban élniük. Ebben az értelemben a szocializáció során a gyermek megtanulja a környező társadalom kultúráját, normáit, értékeit.
- A *szocializációt* úgy is lehet értelmezni, hogy annak során az egyén elsajátítja azokat a társadalmi szerepeket, amelyeket élete folyamán be kell töltenie.

Andorka Rudolf így ír erről:

„A szocializáció fogalmát¹ a szociológia és a pszichológia egyaránt használja. Azon az empirikus megfigyelésen alapul, hogy tartós és intenzív emberi kapcsolatok hiányában a csecsemők és a kisgyermek nem fejlődnek teljes mértékben emberi személyiségekké, és nem képesek felnőtt korukban a társadalom életében részt venni.

Ezt igazolja az a néhány eset, amikor egy-egy gyermek csecsemő és kisgyermekkorában el volt zárva az emberi kapcsolatokról, és később a szokásos emberi környezetbe kerülve már nem volt képes elsajátítani azokat az ismereteket, viselkedési normákat, amelyeket az ember lényegéhez tartozónak tekintünk.

A csecsemőkben tehát megvannak a képességek, hogy emberré fejlődjenek, de ezek a képességek csak akkor bontakoznak ki, ha megfelelő emberi környezetbe kerülnek. „

Pszichológusok szerint a szocializáció döntő életszakasza a gyermekkor. A pszichoanalitikusok Freud tanításait követve a csecsemőkorra helyeznek nagy hangsúlyt. A gyermek kognitív fejlődését kutató iskola Piaget nyomán a gyermekkor későbbi szakaszait látja döntő fontosságúnak, amikor a gyermek elsajátítja a fogalmakat, a gondolkodás szabályait. Mások a serdülőkort tartják döntő szakasznak.

¹ Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Második javított és bővített kiadás. Budapest: OSIRIS Kiadó, 2006. p. 569-571.

Bár a gyermekkor vitathatatlanul döntő a szocializáció szempontjából, sok pszichológus és szociológus rámutatott arra, hogy a szocializáció egész életen át tartó folyamat.

2.2 A szocializáció folyamata

A szocializáció folyamatában² az egyén megszerzi azt a tudást, azokat a képességeket és készségeket, melyek birtokában a társadalom eredményesen működő tagjává válhat.

A szocializáció két egymást kiegészítő folyamatot jelent: a *perszonalizációt* és a *szociális tanulást*.

A *perszonalizáció* során kialakulnak az egyénre jellemző személyiségtulajdonságok (pl.: képesség, irányultság, jellem), valamint a társas viselkedésben megjelenik az egyéni viselkedés.

A *szociális tanulás* a beilleszkedést jelenti, amely során úgy módosul az egyén viselkedése, hogy megfeleljen a csoport elvárásainak, így az egyediben jelenik meg a közösségi, a társas. Csak akkor valósulhat meg ideálisan a szocializáció, ha a két egymással kölcsönhatásban lévő folyamat egyensúlyban van.

² Pedagógiai szociálpszichológia. Szerk. Schmerz István. Főiskolai jegyzet. Nyíregyháza: 2002. p. 41, 63-64, 129-134, 143-144.

2. 3 A szocializáció szerepe a személyiségfejlődésben

A *szocializáció*³ a társadalomba való beilleszkedés folyamata, amelynek során az egyén megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat. Ebben a folyamatban a társas együttélésre nevelő hatások és az egyéni befogadóképesség eleven kölcsönhatása érvényesül. Mások viselkedésének látott, átélt, tapasztalt élményei, a szülők által nyújtott viselkedési „minták”, a saját magatartásunkról nyert visszajelentések módosító hatásai és a tudatos nevelés útján közvetített törekvések egyaránt belejátszanak ebbe a fejlődésbe.

A személyiségfejlődés döntő tényezője a *szocializálódási folyamat*⁴: a környezeti hatásoknak az egyed születésétől a haláláig tartó, nagyrészt ösztönös, tudattalan feldolgozása.

A szocializáció folyamatában az egyed, újszülött korától kezdődően, tudattalanul veszi át a környezet által nagyrészt nem tudatosan nyújtott érzelmi-indulati hatásokat.

Az *identifikációs folyamatban* kezdetben a család, elsősorban az anya játszik meghatározó szerepet. A szülő és a gyermek intim kapcsolata létrehozza a személyiségfejlődés érzelmi alapjait. A családtagokhoz való viszonyulásban alapozódnak meg a fejlődő egyén életkori, családi, nemi szerepei és társadalmi szerepeinek feltételei. A család fő szocializációs funkciója, hogy a gyermeknek kialakul az énképe, éniidentitása, énídeálja.

A szociális tér növekedésével⁵ (óvoda, iskola) a szocializáció mindinkább a családon kívüli közvetítő rendszerek hatóterébe kerül át, elsősorban a kortárs csoportok jelentősége fokozódik, serdülőkorban a kortárs csoportok szerepe még jelentősebb.

Személyiségfejlődés szempontjából a kamaszkor döntő jelentőségű. A gyerekek már nem igazán gyerekek, de nem tudják, hogy milyen felnőttek lesznek, illetve milyenek szeretnének lenni, s ezért viharos gyorsasággal fogadnak el és dobnak el egymásnak ellentmondó nézeteket, normákat, életviteleket.

³ Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 11.

⁴ Murányi-Kovács Endréné - Kabainé Huszka Antónia: A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011. p 16-24.

⁵ Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 13.

A kortárs csoportokban feltűnnek a fiatalok azonosulási modelljei. Az informális kortárs csoport új, specifikus normáival ugyanúgy az összetartozás, a védelem élményét nyújtja a fiataloknak, mint amit a család nyújtott a gyermeknek.

2. 4. A családi szocializáció⁶

A szocializációs folyamatnak időbeli lefolyását tekintve két szakaszát különítjük el:

- 6 éves korig tart a *korai vagy alapszocializációs folyamat*, melynek legfontosabb színtere a család, és e mellett másodlagos jelentőségűek az intézményes formák: bölcsőde, óvoda.
- 6 éves kortól beszélünk *késői szocializációról*, amely nem csak a családban, hanem a kortárs csoportokban és a pályaválasztás során valósul meg. Legfontosabb színterei az iskola, majd később a munkahely.

A család az a szociális csoport, amely az élet kezdetétől hat a fejlődő emberi személyiségre. Ez az első szociális tér, ahol a társas hatások közvetítésével megalapozódik az egyén társas viselkedése: itt épül ki az alapszemélyiség. A 6 éves korig tartó alapszocializációs folyamatnak ezt a döntő szakaszát *családi szocializációnak* nevezzük. A család szerepe a szocializációs folyamatban összetett és sokrétű.

2.4.1 A család szocializációs funkciói⁷

a) Gondozás, biztonságnyújtás

Alapja a testi-lelki gondozás, melynek eredményeként kialakuló bizalom a társas kapcsolatok fejlődésének alapjává válik.

A kiegyensúlyozott anya-gyermek kapcsolat biztonságot ad. Ebben alapozódik meg a csecsemőnek a bizalma az őt körülvevő világ iránt. A fogékony és gondoskodó anya gyorsan megérti, hogy a csecsemő mit akar közölni vele, és ennek megfelelően elégíti ki a szükségleteit. Amennyiben nincs meg a megfelelő anya-gyermek kapcsolat, akkor a *hospitalizmus* jelenségéről beszélünk. (*René Spitz megfigyelései*)

b) Modellnyújtás

⁶ Család és gyermek honlapja. <http://www.boldogcsalad.hu/node/33> (letöltés ideje: 2012. 03. 25.)

⁷ Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Dunaújváros: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. p. 133-135.

A szocializáció mechanizmusát tekintve modell-, vagy mintakövető tanulás. A család a mintavétel első bázisa, ahol spontán utánzás révén elemi magatartásmintákat, szociális viselkedésmódokat sajátít el a gyerek, és velük együtt azokat a normákat, amelyek megszabják ezeket a viselkedésmintákat.

A külvilág megismerésének első érzelmi motivációja az anya, illetve az általa nyújtott biztonságérzet. A kiegyensúlyozott anya-gyermek kapcsolat mintát ad a kötődésre, a viselkedésre is. (*Harlow rhesus majomkísérletei*)

c) Interakciós tér (kapcsolati tér) biztosítása

A család az első színtere az embertársi kapcsolatok mindegyikének, legyen az tekintélyen vagy kölcsönösségen alapuló. Mindegyik kapcsolati mintát és ezekben való létezést, viselkedést a családban tanulja meg a gyerek.

Itt tanulja meg a családon kívüli kapcsolatokat is. A gyermek ebben az interakciós térben tanulja meg az alapvető szerepekhez (gyermek, testvér, nemi szerep) kapcsolódó szereptechnikákat, szerepkészségeket és viselkedési módokat.

d) Az én, én-rendszer és a belső szabályozó funkció kialakítása

A családban ébred éntudatra a gyermek, itt alapozódik meg az énként való létezés, itt alakulnak ki a belső szabályozórendszer működési módjai. A gyerek a családban tanulja meg, hogy a viselkedését a külső elvárásokhoz igazítsa akkor is, ha a szülei nincsenek jelen. Az alakuló önkontroll segítségével egyre inkább uralma alá hajtja ösztöneit és indulatait, kialakulnak a viselkedés szabályozói a *belső kontroll funkciók*.

„A Család:⁸ A társadalom életének egyik alapegysége, a legközelebbi rokonkapcsolatainak történelmileg változó formája. Legfontosabb hivatása a gyermekek felnevelésének biztosítása. A családi nevelés a nevelés legőszibb és legtermészetesebb formája. A család az a természetes nevelőközösség, melynek keretében a gyermekeket egész életre döntő hatások érik. Különösen a felnőttek, elsősorban a szülők példamutatásának, harmonikus kapcsolatának a józan kényeztetéssé nem fajuló szülői szeretetnek van nagy nevelő ereje.”

⁸ Új Magyar Lexikon I. Budapest: Akadémia Kiadó, 1960. p. 478.

2. 5 Az iskolai szocializáció⁹

Az iskolai szocializáció a késői vagy másodlagos szocializáció.

Napjainkra megújul az iskolák funkciója, új kompetenciák mint értékek kialakítására tevődik át a hangsúly.

A normákhoz, iskolai követelményekhez való igazodás az internalizációs folyamatban alakul. Kérdés, hogy az adott iskola mennyire képes ezt a folyamatot szabályozni azoknál a tanulóknál, akiknél az elvárásoktól eltérő normatudat alakul ki, mennyire képes segíteni a külső és szociális ösztönzők megszervezésével az eredményes értékszocializációt. Mennyire felkészült az egyes egyén spontán kirekesztődésének megakadályozására, milyen technikákat birtokol a szocializációs zavarral küzdő egyének másodlagos szocializációjának optimalizációjára.

Az iskolai szocializációt két szempontból lehet megközelíteni:

- az iskolai osztály, mint társas közeg oldaláról
- a pedagógus oldaláról (iskolai szocializációs folyamatban vezető funkciót tölt be)

A pedagógus egyik legfontosabb nevelési feladata a tanulók személyes értékvilágának kialakulását segíteni. Maga a pedagógus alakítja az intézményes feltételek szocializációs hatását. Az iskola elsősorban a tanár, illetve a tanárok interpretációján keresztül valósítja meg értékközvetítő funkcióját.

Minden esetben a pedagógus közvetíti, fordítja le, várja el, erősíti meg az értékeknek, normáknak, követelményeknek megfelelő viselkedést.

Az iskola befogadással kapcsolatos szocializációs feladatai

- megfelelő elméleti és gyakorlati felkészültség
- tanulók szociokulturális hátrányainak csökkentése, megszüntetése
- családi élet hiányosságainak, hibáinak (verés, érzelmi elhanyagoltság, ingerszegénység, negatív minták, modellek) kompenzálása
- bukások, kimaradások csökkentésére tett próbálkozások
- az osztály, korcsoport kirekesztő attitűdjének, negatív érzelmi hatásainak csökkentése

⁹ Az iskola szocializációs funkciói. Szerk. Bábosik István, Torgyik Judit. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2009. p. 278-279.

- kirekesztés, kirekesztettség minden formájának prevenciója
- gyermekközpontú pedagógia megteremtése, biztosítása
- tanulók differenciált, egyéni képességekhez mért fejlesztés

2. 5. 1 Nyelvi szocializáció¹⁰

Az iskola eredményességét jelentősen mértékben befolyásolja a tanulók nyelvhasználati szintjének fejlettsége. A tanulásban akadályozott gyermekek jelentős részénél nyelvi nehézségek húzódnak meg a tanulási problémák hátterében.

A gyermek nyelvi szocializációjában nagyon fontos, hogy a közvetlen környezetnek, vagyis a családnak milyen a szókinése, nyelvhasználata. Későbbiekben az iskola erre tud „építeni”.

Basil Bernstein a gyerekek és a családjuk társadalmi osztályszerkezetben elfoglalt helyét és nyelvhasználatát összefüggésbe hozta az iskolai sikerességgel.

Megkülönbözteti a kidolgozott (*elaboratív*) és a korlátozott (*restriktív*) nyelvi kódokat.

A tanulásban akadályozott iskolások gyakran korlátozott nyelvi kódot használnak (beszédükben főleg konkrét dolgokat, cselekvéseket jelentő főnevek és igék találhatók, kevés a közlést pontosító jelzős szerkezet, az érthetőséget nehezítik a töltelékszavak, mondataik analóg módon épülnek fel, egyszerűek).

Az iskola többnyire kidolgozott nyelvi kódot alkalmaz, így a nyelvileg kevésbé fejlett tanulók nem értik az elvontabb szinten megfogalmazott kérdéseket, utasításokat és magyarázatokat.

Azok a tanulók, akiknek a családja korlátozott nyelvi kódot használja eleve hátránnyal indulnak az iskolában, mivel az iskola a kidolgozott kódhasználatot részesíti előnyben.

Tehát a nyelvi hátrány automatikusan tanulási hátrány lesz. Az iskolában a problémák halmozódnak, ennek következtében a tanulmányokra, tanulási teljesítményekre negatív hatást gyakorolnak.

¹⁰ GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Szerk. Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 442-443.

2. 6 Az elsődleges (családi) és a másodlagos (iskolai) szocializáció kapcsolata

Véleményem szerint a családi és az iskolai szocializáció szoros összefüggésben, kapcsolatban áll egymással, illetve kiegészíti egyik a másikat.

Az elsődleges szocializációs közeg, vagyis a család feladata, hogy előkészítse és megteremtse azokat a szabályokat, magatartás és viselkedésmintákat, amelyekre a gyermek a későbbiekben (óvodába, iskolában) építeni tud. Ha az elsődleges szocializáció szintjén mindez megalapozott egy kisgyermeknél, akkor az óvodának és főleg az iskolának könnyebb feladata lesz oktatás-nevelés tekintetében.

Az általam vizsgált 7-8-as korosztály átlagéletkora 13-17 év.

Az osztály jelentős hányada nem rendelkezik az életkorának megfelelő szabály és feladattudattal. Ezeknek a tanulóknak a magatartása, viselkedése, osztálytársakkal való kapcsolata általában problémás. Előtérbe kerül náluk az agresszív, szabályszegő viselkedés.

Saját tapasztalataim és a kérdőívek kielemezése alapján arra a következtetésre jutottam, hogy ezeknek a tanulóknak a családi körülményei (szülők által képviselt életstílus, családi minták, szokások, attitűdök) nem megfelelőek, illetve negatívan hatnak a gyerekek személyiségfejlődésére, viselkedésére és tanulási teljesítményére egyaránt.

A kevésbé jól megalapozott családi szocializáció az iskolában nehézségeket eredményezhet. Ha a gyermek nem sajátítja el megfelelően az alapvető magatartás és viselkedésmintákat, akkor az iskola oktató-nevelő feladata nagy mértékben nehezített lesz. A gyermeknek nehéz az iskola által felállított követelményrendszerhez igazodni, valamint nehéz az „új és ismeretlen” szabályokat betartani.

Ezekben az esetekben a család és az iskola által felállított szabály és követelményrendszer közt egyfajta „űr tátong”, amit az iskolai oktatás és nevelés során nehéz háttérbe szorítani.

2. 7 Tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek szocializációja¹¹

Ha a szocializációt a társadalom életében való hatékony részvételhez szükséges szabályok, normák, cselekvési modellek, magatartásformák egész életen át tartó elsajátítási folyamatként értelmezzük, akkor egyértelművé válik, hogy a fogyatékosok

¹¹ Szabó Ákosné: Szegénység és iskola. Kór és kórkép a tanulásban akadályozott népesség iskoláztatásáról. 2. kiadás. Budapest: Trezor, 1998. p.48-49.

rehabilitációjának is alapkérdése a szocializáció, és a rehabilitációs programok középpontjában a fogyatékos egyén szocializációja áll.

Ebből következik, hogy a sérült gyermekek szocializációjának vizsgálatakor változatlanul fontos, de semmiképp sem elég a sérülés ténye által okozott akadályozottságra, korlátozó körülményekre, csökkent befogadóképességre összpontosítani a figyelmet.

Azonos súllyal kell kezelni azt a kérdést is, hogy hogyan módosul a sérült gyermekek személyiségfejlődése a társadalom feléjük irányuló reakciói folytán, illetve az épek különböző reakciói milyen „szociális tükröt” jelentenek a sérült ember személyiségfejlődésében.

A családban folyó *elsődleges szocializáció* – mint interiorizációs és internalizációs folyamat – a külvilághoz való alkalmazkodás elsajátítását, a kognitív funkciók aktivizálódását jelenti.

A *másodlagos, harmadlagos szocializáció*, pl.: az iskolai nevelés csak akkor lehet eredményes, ha figyelembe veszi a családi szocializáció hatásait: megerősíti vagy korigálja azokat.

A családi szocializáció megismerése, feltárása előfeltétele minden további erőfeszítésnek, elősegíti az igazán hatékony pedagógusmagatartás kialakulását, hozzájárul a szociális érzékenység és beleérző képesség kialakulásához.

Amikor a *tanulásban akadályozott gyermekek családi szocializációjának sajátosságait* elemezzük, figyelembe kell vennünk a következő kérdéseket:

- Milyen iskolatípusba jár a gyermek?
(*Szegregált vagy integrált oktatási keretek közt folytatja tanulmányait?*)
- Milyen a tanulásban akadályozott gyermeket nevelő családok életmódja?
(*Milyen a család anyagi helyzete, életkörülményei?*)
- Hogyan valósul meg a tanulásban akadályozott gyermek családi szocializációja a családtagok tevékenységeinek és együttműködésének rendszerében?
(*A családtagok, elsősorban a szülők milyen mértékben tudnak azonosulni a kialakult helyzettel, illetve milyen mértékben képesek támogatni a tanulásban akadályozott gyermeküket?*)
- Milyen a család és az iskola kapcsolata?
(*Az iskola teljes mértékben tisztában van-e a család szocializációs problémáival?*)

E kérdések figyelembevételével és elemzésével képet kaphatunk arról, hogy a szocializációs problémák milyen hatást gyakorolnak egy tanulásban akadályozott gyermek személyiségfejlődésére, iskolai teljesítményére egyaránt.

Ahhoz, hogy a kérdések tisztázottak legyenek természetesen ismernünk kell a gyermek fejlődési menetét, szocializációs problémáinak meglétét, tanulásban akadályozottságának és értelmi sérülésének súlyossági fokát.

3. Szocializációs problémák

3. 1 Szocializációs problémák kialakulásának folyamata¹²

A szocializáció elsődleges közege a család, ezért érdemes átgondolni, hogy milyen különbség van a *családi nevelés* és a *családi szocializáció* között.

A *nevelés* mindig tudatos, tervezett, pozitív irányú változások elindítója, míg a *szocializáció* spontán történéseket, folyamatokat is magába foglal.

A gyermeket alakító társas hatások közül kiemelkedik a család fontossága, mivel ez a legelső és érzelmileg legjelentősebb közösség életükben.

A család ellátja a gyermek biológiai gondozását, biztosítja azokat a feltételeket, amelyek az éréshez és fejlődéshez szükségesek, ugyanakkor meghatározott magatartási és szerepmintákat is közvetít. Erre a primer szocializációs alapozásra épül a tudatos nevelés, a családi szoktatás, ellenőrzés, tanítás, fegyelmezés, jutalmazás. Így teremthetnek meg a családon kívüli nevelés alapjai a személyiségben.

Véleményem szerint nagyon fontos ismerni a családi szocializáció és a családi nevelés alapmechanizmusait, mivel nagy mértékben befolyásolják a gyermek viselkedését, illetve tanulási teljesítményét egyaránt.

A szocializációs problémák meghatározója a társas kapcsolatok zavara¹³, mely a kommunikáció szintjén valósul meg. A kommunikáció eszközével teremthetjük meg és tartjuk fenn a kapcsolatot másokkal. A kommunikáció legáltalánosabban: információtovábbítás az emberi jelrendszerben. Az információ az észlelő ember oldaláról a kifejezés jeleinek felfogása és ennek értelmezése. Ha elfogadjuk, hogy a szocializáció a személyiségfejlődés társas, illetve társadalmi vetülete, akkor természetessé válhat az is, hogy a folyamat döntő fejleménye a beszédtanulás. Tehát ha a beszédtanulás, a kommunikáció szintjén zavar keletkezik, akkor szocializációs problémákat eredményezhet ez a folyamat.

A valóság, a környezet felfogása elképzelhetetlen a metajelzések nélkül. Ez adja meg a közlések érzelmi, indulati tartalmát, színét, hangulatát. Előfordulhat az is, hogy ellentmondó, gyengítő vagy módosító metaközléseinkkel a gyermek nevelését

¹² Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 14-15.

¹³ Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 84-85.

szándékunkkal ellentétes irányba visszük. Mindez szerepet játszik a szocializációs problémák megjelenésében, kialakulásában egyaránt.

A gyermeki szocializáció¹⁴ egyik legizgalmasabb kérdése, hogyan zajlanak le azok a történések, amelyek a személyiség fejlődését megzavarják.

A legáltalánosabban elfogadott megfogalmazás szerint a neurózis a lelki élet, szűkebben az érzelmi élet különböző súlyossági fokú zavara, amely viselkedési szinten az interperszonális kapcsolatok hibáiban és zavaraiiban tükröződik, tüneti szempontból pedig sokféle és változatos testi, szervi, idegrendszeri rendellenességekben nyilvánul meg.

A *neurotikus potenciál* (a neurózis kialakulására való egyéni lehetőség és hajlam) a gyermekkor során alakul ki a szocializációs folyamat történéseiben.

A hajlamnak két oka van:

- Biológiai ok: Az elemi idegrendszeri folyamatok típusa alkotja. Meghatározza, hogy az egyén az idegrendszerében a külső hatást miként képes feldolgozni.
- Környezeti tényezők provokatív szerepe: Az ember alapvető feladata, hogy alkalmazkodjon a társas valóság követelményeihez.

Szakdolgozatomban a környezeti tényezők szerepére szeretnék a későbbiekben részletesen kitérni.

3. 2 Neurózisra hajlamosító családi tényezők¹⁵

a) Csonka család

Nem tud a gyerek számára megfelelő férfi-női mintát nyújtani, s bár ezt pótolja a családon kívüli közösség, azt az érzelmi miliőt soha nem tudja kínálni, amelyet e kétoldali viszony biztosít a családban.

b) Ha a családi miliő rejtetten vagy nyíltan diszharmonikus, feszült

¹⁴ Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 101-102.

¹⁵ Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 103-105.

A gyerek nagyon érzékenyen reagál arra, amit és ahogyan mondunk. Könnyen „elcsípi” a megfogalmazásban lévő ellentmondást. Nagyon lényeges, hogy a gyerek ne helyettesítse valamelyik szülő számára az érzelmileg hiányzó másikat.

c) Neurózisra hajlamosít a szülő személyiségének rejtett zavara

Komoly hiba, ha a szülő azt várja el a gyermekétől, amit egykor hiába várt önmagától, mert nem sikerült teljesítenie.

3. 3 A családi élet diszfunkcióinak hatása a személyiségfejlődésre¹⁶

A család a társadalom egyik legfontosabb egysége, ezért a családi szocializáció zavarai sajátos helyet foglalnak el a hátrányos helyzet és a tanulásban akadályozottság kialakulásában.

Ha a családban ún. pszichogén ártalmak érik a gyermeket, akkor annak később, óvodás és iskolás korban súlyos következményei lehetnek.

Pedagógiai szempontból különös jelentősége van ennek a kérdéskörnek, hiszen sok esetben a gyermek egyetlen esélye a pedagógus, valamint az iskola figyelme és szakértelme ahhoz, hogy a szocializációs körülményeiben mutatkozó ártalmak ellen védelmet kapjon, illetve, hogy sikerrel megbirkózzon a már kialakult következményekkel.

A családi életben jelentkező diszfunkciók, más szóval működési zavarok a gyermek személyiségfejlődésében is diszfunkciókat eredményezhetnek. Az első és a legfontosabb lépés ezek észlelése, illetve a zavart kiváltó okok feltárása, a családdal való foglalkozás, a gyermek gondozása több szakember (pedagógus, pszichológus, szociális munkás) együttes munkájával valósulhat meg.

¹⁶ Réthy Endréné, Vámos Ágnes: A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Egyenlőtlenség és méltányos pedagógia. Budapest: Bölcsész Konzorcium, Múzeum Krt. 4/A, 2006. p. 15.

3. 3. 1 Diszfunkciók jelei a tanulónál és a családnál¹⁷

a) *Diszfunkcióra gyanakodjon a pedagógus, ha a tanulónál a következőket tapasztalja:*

- személyes ambíciók, önérvényesítés, céltudatosság kialakulatlansága, illetve elvesztése
- fel nem dolgozott kisgyermekkorai negatív élmények, kudarcok sokasága
- én-fejlődési zavar, alacsony személyiség fejlettségi fokon való megrekedés
- értékvesztettség
- önbizalom hiánya, önértékelési zavar, reális önértékelés hiánya (túl magas vagy túl alacsony)
- szorongás, belső bizonytalanság
- tanulási motiváció hiánya, tanulási nehézségek gyakorisága, hatékony tanulási technikák elsajátításának elégtelen volta
- megküzdési stratégiák és önszabályozás hiánya

b) *Diszfunkcióra gyanakodjon a pedagógus, ha a családnál a következőket tapasztalja:*

- a családi élet zavarai: szülők elvesztése, betegségek, családon belüli instabilitás, veszekedések, agresszió
- a szülők nem megfelelő életmódja: negatív minta a gyermekek számára (alkoholizmus, bűnözés, erőszak, munkanélküliség, nyomasztó légkör)
- a szülői feladatok ellátatlansága vagy nem elégséges teljesítése: fizikai, érzelmi elhanyagolás, kommunikáció hiánya, verés, bűnelkövetésre kényszerítés
- a nevelési eljárások elégtelenek: megfélemlítés, nemtörődömség, verés, zsarolás vagy túlzott elvárások

¹⁷ Réthy Endréné, Vámos Ágnes: A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Egyenlőtlenség és méltányos pedagógia. Budapest: Bölcsész Konzorcium, Múzeum Krt. 4/A, 2006. p. 15.

3. 3. 2 „Problémás” gyerek – „problémás” család¹⁸

Egyre több olyan tanulók vannak az iskolákban, akik „szenvednek”. Ezt a tényt agresszív magatartással vagy önpusztító magatartásformával juttatják kifejezésre. Ezek a tanulók gyakran olyan családi környezetből kerülnek ki, amely dezorganizált, a stabilitás hiányát mutatja.

Az iskolában rosszul viselkedő, az iskolai környezethez nehezen alkalmazkodó gyermek általában „közölni akar velünk valamit”. Mondanivalója van számunkra. Olyan mondanivalója, amely a családon belüli életből folyó nehézségeit tartalmazza. Sokszor nem értjük meg a gyermeknek ezt a hozzánk, felnőttekhez intézett üzenetét.

Sok esetben a problémás gyermekeket egyénileg „betegnek” tartják, a családban uralkodó viszonyoktól teljesen függetlenül.

A legtöbb esetben csak akkor tudunk a gyermekben segíteni, ha egyúttal az egész családon igyekszünk segíteni. A gyermek a családdal egységet alkot, egy családi folyamat része. A családi élet történéseinek megértése tehát már akkor szükségletként merül fel, amikor még meg sem értettük a gyermek magatartási zavarát.

Ha egy gyermek azt fejezi ki viselkedésével az iskolában, hogy a családja konfliktusos körülmények között él, akkor az iskola kötelessége, hogy törekedjen a kialakult helyzet javítására.

A szülőknek sok esetben nehéz meglátniuk saját gyermekük tényleges problémáját, mivel ők maguk is részesei a problémák előidézésének, megélésének.

Az iskolában megmutatkozó „problémás” magatartású gyermek gyakran szembetűnő példája annak, hogy családjában az interperszonális kapcsolatok lehetősége nem megfelelő.

Nem könnyű pontosan megértenünk, hogy mit is akar a viselkedésével egy magatartási zavarral küzdő gyermek jelezni. Azonban az ilyen viselkedés mögött a leggyakrabban valami mondanivaló van, a gyermek közölni kíván valamit. Magatartása ugyanis nem összefüggéstelen, véletlen cselekvések sorozata. A gyerek meghatározott modell után igazodik, viselkedését bizonyos törvényszerűségek jellemzik.

¹⁸ Vajda Zsuzsa: Tanulási segédanyag. Neveléslélektan c. tantárgyhoz. p. 10-12.

A családjukban kisgyermekkorban sérült, érzelmileg elhanyagolt gyermekek az új környezetbe is átviszik a rendellenes, bizalmatlan, nyugtalan, szorongó, agresszív, gátol, közömbös magatartási reakcióikat. Ennek következménye, hogy az iskolába lépve a gyermekek legtöbb esetben kirekesztik, büntetik, megszégyenítik ezeket a tanulókat. E megtorlások viszont akadályozzák szociális kapcsolataikat, valamint a reális világ iránti érdeklődésük is csökken. Tanulmányi teljesítményeik romlanak, s az „ördögi kör” bezárul: az elmagányosodott vagy agresszív gyermek a társadalommal szembenálló, hasonlóan sérült gyermekekhez csatlakozik, és a gyermekkori bűnözés szempontjából veszélyeztetetté válik.

Az időben történő és megfelelő helyzetfelismeréssel sok esetben megelőzhető lenne a kóros, az egész életre kiterjedő személyiségzavarok kifejlődése, ha az inadaptált gyermekek az iskolában a pedagógusokkal jó kapcsolatba kerülnének, valamint ha az iskolától való elfordulásukat felváltaná a kellemes közérzetük a gyermekközösségben.

4. Tanulásban akadályozottság

4. 1 Tanulásban akadályozottság definíciója

A tanulásban akadályozottság fogalmának kialakulása számos változás következménye.

A tanulás napjainkban új megvilágításba került. A korábbi tanítás centrikusságot felváltotta a tanulás felőli megközelítés. Ma már tanítás helyett tanulásirányításról beszélünk.

A gyógypedagógiai gyakorlatban erős bírálat érte a korábbi deficitorientált diagnózist, a holisztikus szemlélet előretörésével a gyermeki individuumban került a középpontba, és mára már a gyermeket és környezetét összefüggő rendszerként értelmezik, vagyis egyre nagyobb teret hódít az ökológiai szemléletmód.

A tanulásban akadályozottság definíciója Mesterházi Zsuzsa szerint¹⁹:

„A tanulásban akadályozottak csoportjába tartoznak azok a gyermekek, akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okokra visszavezethető gyengébb funkcióképességei, illetve a kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó tanulási nehézségeket, tanulási képességzavart mutatnak.”

Mesterházi Zsuzsa szerint a gyermek személyes élettörténetének, és az aktuális fejlődési állapot diagnosztikai eszközökkel megállapítható oki tényezőinek tudása mellett az egyén nevelési szükségleteinek megállapítása, és az ennek megfelelő nevelés együttesen eredményezheti a tanulásban akadályozott gyermek minél kedvezőbb fejlődését.

A személyi környezet, a pedagógusok, az osztálytársak, a barátok és a gyermekek közötti interakciók megfigyelései a tanulást és/vagy a terápiát irányító (gyógy)pedagógusnak lehetőséget kínálnak egy többszintű, árnyalt segítő rendszer kiépítésére vagy igénybevételére.

¹⁹ GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Szerk. Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős Kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 434.

4. 2 Tanulási nehézség, tanulási zavar és tanulási akadályozottság²⁰

A tanulási nehézség, tanulási zavar és a tanulási akadályozottság együttesen alkotják a tanulási problémák körét.

4. 2. 1 Tanulási nehézség

A tanulási problémák/korlátok közül a legkevésbé súlyos a tanulási nehézség, amely általában egy-egy iskolai helyzetet érint, átmeneti jelleggel (valamivel lassúbb tempó, hosszabb betegség miatti elmaradás, családi problémák miatt bekövetkező tanulási visszaesés).

A probléma a „normál” pedagógia eszközeivel is megszüntethető, korrekció, korrepetálás, differenciált fejlesztés keretein belül.

4. 2. 2 Tanulási zavar

Tanulási zavarról akkor beszélünk, ha a gyermeknél egy képességterület működésében – különösen az olvasás, írás, számolás elsajátításában – tartós és súlyos problémák jelentkeznek (diszkalkulia, diszgráfia, diszlexia, figyelemzavar, stb.)

A zavar hatásának csökkentéséhez vagy megszüntetéséhez általában speciális szakemberre (gyógypedagógus, gyógypedagógiai terapeuta, logopédus), valamint speciális terápiás eljárások alkalmazására van szükség.

A tanulási zavarral küszködő gyermekek döntő többsége az általános iskolában maradhat, ott, vagy ambuláns ellátás formájában kaphatja meg a számára szükséges segítséget. Természetesen ebben az esetben is elengedhetetlen az általános iskolai osztályban a differenciálás alkalmazása.

4. 2. 3 Tanulási akadályozottság

Tanulási akadályozottság esetén több területet érintő, mélyreható, tartós és súlyos problémáról van szó, amely erősen megnehezíti a hagyományos általános iskolai feltételek

²⁰ GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Szerk. Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 434-435.

közötti fejlesztést, ha a gyermek, illetve a z általános iskolai pedagógus nem kap szakszerű segítséget.

A problémák gyökere nem kizárólag a gyermekben keresendő, hanem a gyermek és a szokásos iskolai környezet viszonyában, amennyiben ez a környezet nem alkalmas az ő szükségleteinek kielégítésére. A megoldás ebben az esetben hagyományosan az elkülönített (szegregált) iskoláztatás (enyhén értelmi fogyatékosnak minősített gyermekek esetében), de egyre inkább tendencia az ő esetükben is, hogy a számukra szükséges gyógypedagógiai segítséget a többségi iskola keretei közt kapják meg, integrált formában. A segítség a gyermek egyéni fejlesztését és a tanulási környezet számára megfelelővé alakítását egyaránt jelenti.

4. 3 Tanulásban akadályozott gyermekek legfontosabb jellemzői²¹

4. 3. 1 A tanulásban akadályozottság közvetlen és közvetett okai

A tanulásban akadályozottaknál mindig szükséges megismerni a közvetlen és a közvetett előidéző okokat.

Ezek főbb csoportjai:

a) Szomatikus okok:

Fejlődési rendellenességek, genetikai károsodások, központi idegrendszeri funkciózavarok, érzékszervi sérülések, betegségek.

b) Pszichikus okok:

Viselkedési és pszichoszomatikus rendellenességek, szorongás, figyelemkoncentrációs nehézségek, túlterhelés, késztettségengeség, hibás tanulási szokások.

c) Szociális okok:

A környezet szociális státusza, családi milliő, szegénység, nyelvi nehézségek, nevelési szokások, teljesítményelvárások, perspektíva hiány.

d) Iskolai okok:

²¹ INKLÚZÍV NEVELÉS. Szerk. Cziebere Csilla, Kisvári Anna. Ajánlások tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Életpálya-építés. Budapest: SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. 2006. p. 7-8.

Teljesítményközpontúság, tananyag mennyisége, tanulási tempó, módszertani hiányosságok, elhanyagolás.

A tanulási akadályozottság kialakulásának hosszú folyamata van. Mint a fenti felsorolásból kitűnik, a fejlődést akadályozó okok nem kizárólag a gyermek biológiai/pszichológiai adottságaiban keresendők, hanem igen gyakran a családi, iskolai, szociális, kulturális környezet kedvezőtlen hatásaiban.

A különböző okok összegződve igen változatos tanulási problémákhoz vezetnek.

A hátrányos szociális környezeti hatások és a tanulási sikertelenségek nagyon gyakran a tanulási motiváció tartós csökkenését idézik elő. Hosszabb távon kialakulhat a tanulás eredményességét akadályozó oksági láncolat, amennyiben a gyermek nem kap időben megfelelő segítséget.

5. Enyhe értelmi fogyatékoság

5. 1 Értelmi fogyatékoság definíciója²²

Az értelmi fogyatékoság átfogó kifejezése mindazoknak a különböző súlyossági fokú állapotoknak, amelyekre elsősorban az intellektus károsodása jellemző.

Az ún. *Budapest-vizsgálat* a következő meghatározást alkalmazta az értelmi fogyatékosok csoportjának körülírására:

„Az értelmi fogyatékoság a központi idegrendszer fejlődését befolyásoló örökletes és környezeti hatások eredőjeként alakul ki, amelynek következtében az általános értelmi képesség az adott népesség átlagától – az első élet évektől kezdve – számottevően elmarad, és amely miatt az önálló életvezetés jelentősen akadályozott.”

5. 2. Enyhe értelmi fogyatékoság definíciója²³

Az újabb meghatározások már eleve külön-külön tárgyalják az értelmi fogyatékosoknak minősítettek csoportjait, ezek közül az egyik legfrissebb szerint:

„Enyhén értelmi fogyatékosok: az értelmi fogyatékosok (mentálisan sérültek) egyik alcsoportját képezik. Az enyhén értelmi fogyatékosok személyiségfejlődési zavara, akadályozottsága az idegrendszer enyhe, különféle eredetű, öröklött vagy korai életkorban szerzett sérülésével és/vagy funkciózavarával függ össze.”

Az enyhe fokú értelmi fogyatékoság diagnosztizálása elsősorban orvosi, gyógypedagógiai és pszichológiai feladat.

Pszichodiagnosztikai vizsgálatokkal megállapítható a kognitív funkciók lassúbb fejlődése, emellett a nem kifejezetten intellektuális területeken is jelentkezhetnek eltérések. A BNO szerint az intelligenciatesztekkel mért értelmességük az 50-69 IQ tartományba esik.

Diagnosztikus ismérvek: A megértés és a nyelvhasználat lassabban alakulhat ki, a kifejező beszédképességek hiányosságai egészen a felnőttkorig észlelhetők, és lassítják az önállóság kialakulását. Csak kisebb részüknél lehet organikus okokat felfedezni. Autizmus és más

²² GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETK. Szerk. Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Pedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 431-432.

²³ GYÓGYPEDAGÓGIAI LEXIKON. Szerk. Mesterházi Zsuzsa. Budapest. 2001. p. 76-77.

fejlődési rendellenességek, epilepszia, magatartászavarok és testi fogyatékoságok változó arányban találhatók.

Tanulási helyzetekben megfigyelhető jellemzőik: a téri tájékozódás, a finommotorika, a figyelemkoncentráció, a bonyolultabb gondolkodási folyamatok, a kommunikáció, valamint a szociális alkalmazkodás fejlődésének eltérései. Ezek egyénenként változó mértékben és mindig egyedi kombinációkban jelennek meg. A tanulási képesség különböző mértékű fejlődési zavarát is mutatják, valamint akadályozzák az iskolai tanulás eredményességét.

6. A tanulásban akadályozott (enyhe értelmi fogyatékos) gyermekek állapotának sajátosságai²⁴

a) Valamennyi pszichikus funkciójuk egyéni mértékű és minőségű érintettsége

b) Személyiségfejlődési zavarok

- önismereti, önfogadási, önértékelési problémák
- hospitalizáltság, regresszió, neurózis, szorongás, magányérzés, agresszió
- hiperaktivitás
- magatartászavar

c) Szocializáció nehezítettsége

- anya-gyerek kapcsolat zavara
- apa-gyerek kapcsolat zavara, apa normatív funkciójának kiesése
- mintakövetés, utánzás, azonosulás akadályozottsága, belső kontroll kiépítésének elmaradása
- magatartásszabályozók hiánya, fejletlensége, értékrend hiánya vagy labilitása, viselkedési szabályok nehéz elsajátítása, lelki egészség kialakítását és fenntartását segítő erkölcsi normák ismeretlensége vagy inaktív volta, életvitel tudatosításának hiánya
- kommunikációs és beilleszkedési zavarok a társas kapcsolat, viselkedés terén
- mentális egészségkárosító és veszélyeztetettségi tényezőkkel szembeni védtelenség
- tájékozatlanság az illem és etikett terén

²⁴ PEDAGÓGIAI PROGRAM. Komplex személyiség- és magatartásfejlesztő tantervi program. 1-10. évfolyam. Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzat Éltes Mátyás Gyógypedagógiai Intézmény, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat. 2008. p. 3.

6. 1 Szociális képességeik fejlesztése²⁵

A tanulási akadályozottság elsősorban az iskolai tanulási helyzetekben megmutatkozó probléma, mely többnyire már a beiskolázást követő időszakban jelentkezik, egyes esetekben már az óvodás kor vége felé is felmerül a gyanú, hogy a gyermek várhatóan nem lesz eredményes az iskolában. Kezdetben főként az iskolai teljesítéshez szükséges alapképességek területén tapasztalható a fejlődés lelassulása, illetve eltérése. A problémák mind az észlelést, mind a kivitelezést-végrehajtást, mind az érzelmi szférát érinthetik.

A gyermek az iskolába lépéséig az őt körülvevő közvetlen környezet megtapasztalásából tanulja meg a szociális képességek elemeit. A családi szocializációt leginkább meghatározó körülmények (iskolai végzettség, foglalkozás, jövedelemviszonyok, lakáskörülmények, családszerkezet, nevelési szokások, viselkedési minták, értékrend és mindezek által befolyásolt életmód) jelentik számára azt a szociális miliőt, amelyben a „gyermekszerep” nagyon különböző értékek hordozója lehet. A gyermek tanköteles korára kialakuló iskolaérettsége feltételezi azokat a szociális képességeket, amelyek elemi szinten szükségesek az iskolai tanulás megkezdéséhez.

A tanulásban akadályozott gyermekek iskolaéretlenségének megállapításakor általában valamennyi képesség fejlettségi szintjében különböző mértékű eltérés diagnosztizálható. A szociális képességek fejlődését elsősorban az hátráltatja, hogy a gyermek egyéb képességterületeken mutatott gyengébb teljesítményei miatt olyan visszajelzéseket tapasztal a környezet részéről, amelyek elbizonytalanítják, csökkentik a szociális feladatokban való részvételi késztetéseket. Ezt kapcsolat kialakításai vagy kapcsolattartási problémák, peremhelyzetbe kerülés, nyugtalanság, a nehezebb feladatok elhárítása, általános tanulási motivátlanság, figyelemfelhívó viselkedés tovább csökkentik.

Ezért a nehezen tanuló gyermek szociális képességeinek fejlesztése az iskolába kerülés után csak akkor lesz eredményes, ha a környezet kifejezetten támogató és elfogadó.

Ezzel párhuzamban egyéb képességeinek fejlődése – ha ehhez megkapja az egyéni szükségleteinek megfelelő pedagógiai segítséget – teremti meg a szociális képességek fejlődéséhez szükséges pszichikus feltételt.

²⁵ GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Szerk.: Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 437-439.

A szociális képességek kialakításában előfeltétel a tanulócsoporthoz belül kialakuló szociális és oktatási klíma ismerete. Kooperációk a tanulók és a pedagógusok között, az individuális foglalkozások mértéke, tartalma, formái, illetve megértés egymás iránt, a csoportműködéssel kapcsolatos problémák, nehézségek megoldási formái, a szociális tapasztalatszerzés, valamint a tanuláshoz szükséges nyugodt állapot megteremtésének formái.

6. 2 Szempontok a tanulásban akadályozottság diagnosztizálásához²⁶

A gyermek viselkedésének, tanulási teljesítményének elemzése során nem szabad megfeledkezni arról, hogy a pedagógus soha nem külső megfigyelője, hanem résztvevője a folyamatoknak, alakulásában ő is érintett, így saját pedagógiai munkájára is reflektálnia kell.

Véleményem szerint elsődleges feladat, hogy a pedagógus ismerje a családi-környezeti tényezőket. Azt, hogy a gyermek milyen családi háttérrel rendelkezik, a család támogató, elutasító vagy hátráltató szerepet tölt-e be a gyermek életében. A közvetlen környezet, a család, a gyermeket körülvevő személyek nagy mértékben meghatározzák, alakítják és befolyásolják a gyerek viselkedését és tanulási teljesítményét egyaránt.

Fontos tisztában lenni azzal, hogy a tanulás mely területein (figyelem, emlékezet, szóbeli kifejezés, elemi olvasási készség, olvasásmegértés, helyesírás) sikeres a tanuló, illetve mely területeken vannak nehézségei.

Ha ismerjük a gyermek képességeit, tanulási teljesítményben való erősségeit, gyengeségeit, akkor tudunk ezekre alapozni a képesség és készségfejlesztés során.

Jelentős szempont a szociális kapcsolatok kialakítása, illetve a kommunikáció. Fontos megtudni, hogy a gyermek hogyan viselkedik különböző szituációkban. Milyen a családban betöltött szerepe (gyermek, testvérszerep), kortárs csoportban betöltött szerepe, illetve hogyan viszonyul tanáraihoz.

Nagyon fontos a gyermek önmagáról alkotott képe, önismerete. Tisztában van-e saját készségeivel, képességeivel, reálisak-e a saját magával szemben felállított elvárásai. Adott esetben alulértékeli képességeit vagy hajlamos ilyen téren túlzásokba esni.

²⁶ GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Szerk. Dr. Illyés Sándor. Eötvös Loránd tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős kiadó: szabó Ákosné dr. 2000. p. 439-443.

Fontos figyelembe venni, hogy milyen a tanuló nyelvhasználati szintje. Restriktív vagy elaboratív kódot preferálja-e nyelvhasználat terén. Ennek következtében érti-e az iskolai utasításokat, tisztában van-e az iskola által felállított követelmény és szabályrendszerrel, illetve nyelvi szinten tapasztalható-e nála elmaradás életkorához képest.

További jelentős szempont, hogy a gyermek milyen problémamegoldó képességgel rendelkezik. Képes-e életkorának megfelelő döntések meghozatalára, egy-egy nehezebb feladat megoldására vagy mindez nehézséget okoz számára.

Fontos figyelembe venni, hogy a gyermeknél észlelhető-e probléma magatartás, illetve viselkedés terén. Ha észleljük a problémát, nagyon fontos tisztában lenni azzal, hogy a már meglévő, kialakult magatartászavar, viselkedészavar milyen mértékben befolyásolja a tanulási teljesítményeket, hogyan hat a gyermek iskolában betöltött szerepére. A tanulásban akadályozottság diagnosztizálásánál ez elengedhetetlen szempont.

7. A kutatás elemzése, értékelése

A szakirodalom áttanulmányozása mellett nagyon fontosnak tartottam az önálló, saját tapasztalatokon alapuló kutatási módszer alkalmazását is dolgozatom elkészítése során.

Nagyon felkeltette az érdeklődésemet az általam választott téma, valamint terepgyakorlatom alkalmával több kérdés is megfogalmazódott bennem, melyek a szocializációs problémák és a tanulási teljesítmények összefüggéseit, folyamatait vizsgálhatják.

Kutatásomban két fő kérdésre kerestem választ, ezek a következők:

- A szocializációs problémák (elsősorban a családi eredetű szocializációs problémák) milyen mértékben befolyásolják a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek tanítási-tanulási folyamatait?
- A negatív családi tényezők (elsősorban a nem megfelelő nevelés) által kiváltott magatartás és viselkedészavarok milyen mértékben befolyásolják a tanulási teljesítményt?

A kutatási módszer kiválasztásánál több szempontot is figyelembe kellett vennem. Olyan módszert/módszereket választottam, melyek elvégzése és kiértékelése után reális képet és reális válaszokat kaphatok az általam feltett kérdésekre.

Kutatásom három részből áll:

- kérdőívezés módszere (10 enyhe értelmi fogyatékos tanuló)
- kikérdezés módszere (osztályfőnök véleménye, tapasztalata)
- terepgyakorlatom során szerzett saját tapasztalataim, megfigyeléseim.

A kérdőív 25 kérdésből áll, melyek elég összetettek. 16 kérdés a szocializációs, családi tényezőket vizsgálja, 9 kérdés pedig a tanulásra, tanulási teljesítményekre vonatkozik.

A kérdőív összeállítása során próbáltam ügyelni arra, hogy a kérdések érthetőek, egyszerűek és átláthatóak legyenek a gyerekek számára.

A kérdőíveket a kadarkúti Jálics Ernő Integrált Köznevelési Intézmény Gyógypedagógiai Tagozatának 7-8. osztályos (13-17 éves) tanulóival töltöttem ki. Az osztály létszáma 11 fő.

(10 enyhe értelmi fogyatékos és egy közép súlyos tanuló). A kérdőívet a 10 enyhe értelmi fogyatékos tanuló töltötte ki. A tagozaton a 7. és a 8. osztály oktatása-nevelése összevont formában történik, tehát teljes egészében egy tanulócsoporthat alkotnak. Az osztályközösséget három 8. osztályos és nyolc 7. osztályos tanuló alkotja.

A kérdőív demográfiai adatokra is kitér, mint például szülők végzettsége, foglalkozása, testvérek száma, továbbá a gyerekek tanulási teljesítményeit, iskolához való hozzáállását vizsgálja. A tanulók a kérdőíveket név nélkül töltötték ki osztályfőnökük jelenlétében, akivel egyeztettem a kérdéseket a kiöltés előtt a félreértések elkerülése érdekében.

7. 1 A kutatás értékelése

7. 1. 1 Kérdőívezés módszere

A kérdőívek kitöltése közben minden tanuló együttműködő és segítőkész volt, készségesen álltak a rendelkezésemre. Munkájukban nem befolyásolta őket senki, a kérdőívek kitöltését önállóan végezték.

A kérdőívek kiértékelése, elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy a legtöbb gyereknél családi eredetű szocializációs problémák (iskolázatlanság, munkanélküliség, hátrányos helyzet, nem megfelelő nevelés) állnak a háttérben.

A tíz tanulónak több mint az 50%-a állítja, hogy szülei még az általános iskolát sem végezték el. Egy tanuló édesanyja szintén speciális oktatási keretek közt teljesítette tanulmányait. Két tanuló állítja, hogy szülei legmagasabb iskolai végzettsége általános iskola, egy tanuló édesanyja érettségizett, édesapja pedig szakmunkásképzőben végezte el tanulmányait.

Szülők foglalkozása tekintetében is hasonló eredményeket kaptam.

Négy tanuló nem tudta megmondani, hogy mivel foglalkoznak a szülei. Kérdésemre azt válaszolták, hogy nincs és nem is volt munkahelyük szüleiknek. Ezen kívül többen azt a választ adták, hogy szüleik munkanélküliek, nyugdíjasok, illetve gyeken vannak kisebb testvérükkel. Konkrét foglalkozást csak két tanuló nevezett meg: az egyik asztalost, a másik közmunkást írt be.

Az 5. kérdés (*Szüleid elváltak-e?*) válaszai kicsit meglepőek voltak számomra, mert mindössze két tanuló állította azt, hogy elváltak a szülei.

Az osztály minden tanulója nagy családból származik, minden tanulónak van testvére. Legkevesebb kettő, de van olyan, akinek hét testvére van. Volt olyan tanuló, aki azt a választ adta, hogy nyolcan élnek egy családban.

Az osztály összes tanulója azt állítja, hogy szülei engedékenyek, nem adnak soha büntetést a problémás viselkedésük miatt.

Véleményem szerint a gyerekek iskolai teljesítményében mindez nagy mértékben meg is mutatkozik, mert a legtöbben nehezen kezelik/nehezen fogadják el azokat a helyzeteket, amikor valamiért felelősségre vannak vonva. Tehát érezhető, hogy otthon általában engedékenyek velük, nem kérik számon őket a nem megfelelő viselkedésükért.

A következő kérdésekre az osztály minden tanulója azt a választ adta, hogy a családi hangulat otthon elfogadó/meleg, illetve problémáikat a szüleikkel szokták megbeszélni.

Véleményem szerint ezek a válaszok nem reálisak, mivel a legtöbb gyerek hajlamos arra, hogy a problémáit magába fojtja, és ne mondja el senkinek. Szerintem a gyerekek ezekre a kérdésre nem igazán akartak válaszolni. Az osztályfőnök meglátásai is ezt az észrevételt támasztják alá.

A 12. kérdés (*Kire szeretnél hasonlítani a családoból és miért?*) meglepő volt számomra, mert az előző kérdések alapján reális lett volna ha a szülőket „példaképként” tüntetik fel a gyerekek, azonban ez nem így történt. Nyolc tanuló adta azt a választ, hogy a családjából senkire nem szeretne hasonlítani. Két gyerek az édesapjára akar hasonlítani, mert édesapjukat olyan embernek tartják, aki szorgalmas, sokat dolgozik és mindent megtesz a családjáért.

Továbbá az osztály 60%-a nagyon fontosnak tartja a szülő-gyerek kapcsolatot.

A következő kérdés a szabadidőre, iskolán kívüli tevékenységekre vonatkozik.

A legtöbb gyerek szabadidejében a szüleinek segít, sportol, tévét néz, és a barátaival tölti az idejét. Az osztály több tanulója (elsősorban a fiúk) otthon fizikai munkát végeznek, nagyon sokat segítenek családjuknak. Mindezt az osztályfőnök véleménye, elmondása is alátámasztotta, igazolta.

Az osztály 50%-a napközis, általában nekik mindig van házi feladatuk, a többiek viszont otthon soha nem készítik el a leckét, és a szülők sem kérdezik ki őket. Általában ezeknek a gyerekeknek a szüleik nem járnak szülői értekezletekre sem.

A 17. kérdéstől a szociális és családi tényezőkről áttértem az iskolai tényezőkre, illetve ezek fontosságára.

Az osztályból hat gyerek állítja, hogy szeret iskolába járni, tanulási teljesítményük is ezt támasztja alá, mivel ők az osztály legjobb tanulói.

Az osztály tanulói közül heten ismételték már osztályt, közülük van olyan, aki többször is.

Kedvenc tantárgy tekintetében elég eltérő a gyerekek véleménye. Meglepő volt számomra, hogy legtöbben a matematikát jelölték meg kedvenc tantárgynak. Aztán a történelem, testnevelés, informatika, technika és az ének is fel lett tüntetve kedvencként.

Kedvenc tanárunknak egy tanuló kivételével mindenki az osztályfőnöküket jelölte meg. Indokot nem mindenki írt, de aki kifejtette választ arra hivatkozott, hogy az osztályfőnök nagyon segítőkész, jószívű és kedves. Az osztályfőnök elmondása szerint nagyon ragaszkodnak hozzá a gyerekek, és az évek során nagyon megszerették őt.

A 21. kérdés *(Milyen osztályzataid voltak a legutóbbi félévben az alábbi tantárgyakból?)* volt számomra a legmegdöbbentőbb.

Ismerve az osztály összetételét, szorgalmát és magatartását én sokkal rosszabb eredményekre számítottam.

Egy tanuló kivételével mindenkinek átlagos, vagy az átlagosnál jobb eredményei vannak. Az osztályban van kitűnő tanuló is, aki mindentől jeles, illetve dicséretes eredményt ért el. Amíg nem ismertem az osztály tanulási teljesítményét, arra gondoltam, hogy a problémás magaviseletű tanulók tanulási teljesítménye nagyon gyenge. Azonban ez nem így van. Vannak olyan tanulók, akiknek csak magatartásból van elégséges jegyük, más tantárgyakból meglepően jól teljesítenek.

Az osztályátlag félévkor négy egész felett volt.

Az osztályból öt tanuló jár korrepetálásra, fejlesztő foglalkozásra, négy gyógytestnevelésre és 3 fiú különböző sporttevékenységeket űz, például bokszt.

Az utolsó két kérdést azért tettem fel, hogy képet kapjak arról, reális elképzelésük van-e ezeknek a gyerekeknek saját életük, saját jövőjük tekintetében.

Arra a következtetésre jutottam, hogy a gyerekeknek ilyen téren önmagukkal szemben reálisak az elképzeléseik, mivel nem adtak olyan válaszokat, melyek „elérhetetlenek” lehetnének számukra.

Iskolai végzettség tekintetében az osztály három tanulója csak az általános iskolát szeretné elvégezni (ők a leggyengébb tanulók), az osztály többi tanulója viszont szakiskolában szeretné folytatni tanulmányait, és szakmát szeretne tanulni.

A három lány szakács szeretne lenni, a fiúk viszont eltérő válaszokat adtak. Egy fiú hentes, három favágó, két kőműves, egy pedig focista szeretne lenni.

7. 1. 2 Kikérdezés módszere

A kérdőívek kitöltése után az osztályfőnöknek is feltettem néhány kérdést az osztály családi szocializációs körülményeire, illetve az iskolai teljesítményeire vonatkozóan.

Az osztályfőnök kedves, együttműködő volt velem, készségesen válaszolt a kérdéseimre.

Jól ismeri az osztályt, mert hét tanulónak már első osztályos kora óta ő az osztályfőnöke, négy tanulónak pedig ötödikes kora óta.

Elmondása alapján az iskola egyik legproblémásabb közössége ez az osztály magatartás és viselkedés tekintetében. A hosszú évek során ő kiismerte a gyerekeket, megtanulta kezelni a problémás helyzeteket. Számára már nem jelent kihívást az osztály irányítása, de nehéz helyzetek mindig adódhatnak.

A gyerekek maximálisan kezelhetőek, irányíthatóak, mert bennük is kialakult a bizalom osztályfőnökük felé.

Az osztály legtöbb tanulója nehéz anyagi körülmények között él. A középsúlyos tanulóval együtt nyolc halmozottan hátrányos helyzetű és három hátrányos helyzetű tanuló van az osztályban.

Az osztályfőnök véleménye szerint a gyerekek családi háttere negatív irányba befolyásolja magatartásukat, viselkedésüket.

„Sokan könnyen irányíthatóak lennének, de délután az iskolából kilépve visszacsöppennek abba a környezetbe, mely negatívan befolyásolja viselkedésüket.”

Véleményem szerint mindez nagy mértékben megnehezíti a pedagógusok munkáját.

A legtöbb szülő érdektelen a saját gyereke irányába. Nem járnak szülői értekezletre, nem foglalkoznak a gyerekekkel.

Az osztályban van néhány tanuló, aki nagyon problémás családi környezettel rendelkezik. Nincs előttük pozitív szülői minta, megfelelő nevelés és irányítás. Ezek a gyerekek általában agresszívak, nehezen kezelhetőek, de megfelelő módszerekkel irányíthatóak. A legtöbb tanuló nem szeretné szülei példáját követni, sőt ki akarnak lépni a családi kötelékből, és be akarják bizonyítani, hogy mindez sikerülhet. Tanulmányaiban képesek jó eredményeket elérni, de magatartásukon nehezen tudnak változtatni.

Az osztály nem összetartó, mert viselkedésbeli nagy különbségek vannak egyes tanulók között. Az osztály egy része csendes, visszahúzódó és nincsenek fegyelmezési problémáik, másik része viszont súlyos viselkedési és magatartásproblémákkal küzd. Az osztályközösséget a „két véglet szakítja ketté”.

Az osztályban egy közepsúlyos tanuló van. Oktatása-nevelése differenciáltan történik. Az osztályfőnök elmondása szerint képességeihez mérten jól fejleszthető, az osztályközösség életébe maximálisan bevonható.

7. 1. 3 Terepgyakorlatom során szerzett saját tapasztalataim, meglátásaim

Az iskolában töltött terepgyakorlatom alatt sikerült közelebbről is megismernem ezt az osztályközösséget. Beleláthattam hétköznapijaikba, tanulási stílusukba, viselkedésükbe egyaránt.

A 7-8. osztályban nem tanítottam, ennek ellenére ez az osztályközösség került hozzám legközelebb gyakorlatom során. Sok időt töltöttem velük, megnézhettem, hogy egy-egy tanórán hogyan teljesítenek.

Az iskolában töltött gyakorlatom során sok tapasztalattal gazdagodtam, az osztály megismerése nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy dolgozatom központi témáját ki tudjam fejteni.

Számomra ez a tanulócsoport bizonyult a legérdekesebbnek, legfigyelemfelkeltőbbnek. Az iskolában ők azok a tanulók, akik a legnagyobb kihívást tartogatják minden pedagógus számára.

Kutatásomban azt szeretném kifejezni, hogy a szocializációs problémák és a tanulási teljesítmény közt milyen kapcsolat/átmenet/párhuzam áll fenn.

Gyakorlatom kezdetén azt vallottam, hogy egy problémás (magatartás vagy viselkedészavaros) gyerek tanulási teljesítménye az átlagosnál sokkal rosszabb. Viszont a 7-8. osztályos gyerekekkel töltött időszakból azt a következtetést tudom levonni, hogy adott esetben a legtöbb gyermeknél nem a tanulási teljesítmény terén van a legmélyebb probléma, hanem a gond a magatartásukban, viselkedésükben rejlik.

Olyan gyerekeket ismertem meg, akik súlyos magatartás és viselkedészavarral küzdenek, ennek ellenére tanulmányaikban meglepően jól teljesítenek. Önmagukhoz képest maximálisan képezhetőek, fejleszthetőek. A problémás viselkedés negatív irányban hat a tanulási teljesítményre, de minden gyermeknél más ennek a hatásnak a mértéke.

Van olyan tanuló, akinél egyenes arányosság áll fenn a meglévő szocializációs problémák és a tanulási teljesítmények közt, de van olyan tanuló is, akinél a szocializációs problémák megléte elsősorban a magatartásra és a viselkedésre terjed ki, a tanulási teljesítményeket csak a problémás viselkedésen keresztül érinti.

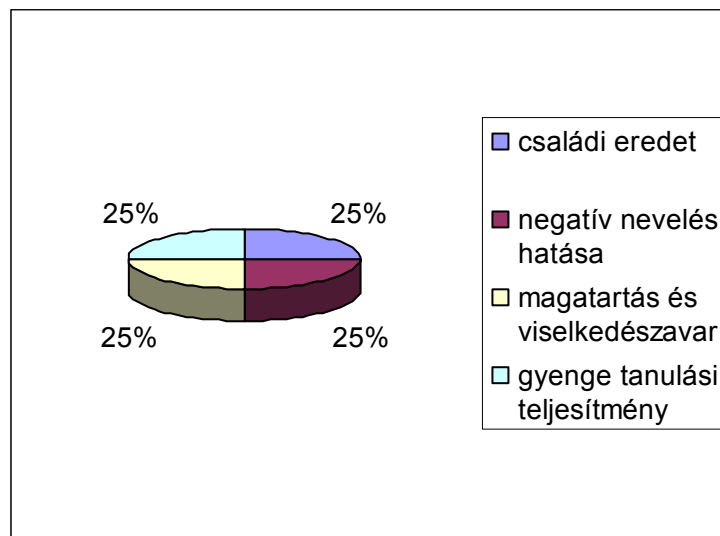
Ezért gondolom úgy, hogy a szocializációs problémák és a tanulási teljesítmények közt egy hosszú, „több lépcsős”, komplex folyamat áll fenn.

8. A kutatás eredményei

8. 1 Szocializációs problémák kialakulása és összetevői

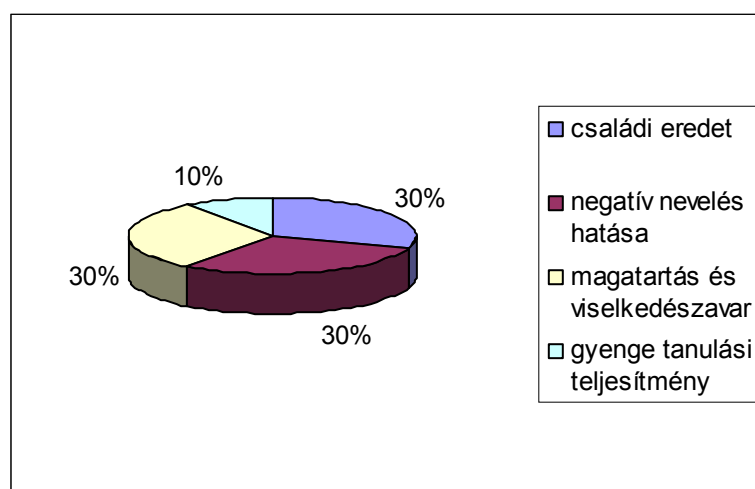
SZOCIALIZÁCIÓS = CSALÁDI ⇒ NEVELÉS ⇒ MAGATARTÁS ÉS ⇒ TANULÁSI
PROBLÉMA EREDET HATÁSA VISELKEDÉSZAVAR TELJESÍTMÉNY

*Szocializációs problémák összetevői
(1. ábra)*

Forrás: saját kutatás

*Szocializációs problémák összetevői az általam vizsgált osztálynál
(2. ábra)*

Forrás: saját kutatás

8. 1. 1 Családi eredet

Véleményem szerint a szocializációs problémák kialakulása és megjelenése több tényező együttes hatásának következtében kerül felszínre.

Nagyon fontos ismerni a családi tényezőket, mivel az elsődleges szocializáció színtere a család. A gyermek szűk családi környezete (családi szokások, attitűdök) nagy mértékben meghatározzák és befolyásolják a gyermek későbbi viselkedését.

A gyermek értékrendszerének megalapozása az elsődleges szocializációs színtér legfőbb feladata. Olyan érzelmi és viselkedési modelleket sajátít el a gyermek a fejlődése során, melyek a későbbiekben egész életére hatással lesznek.

A biológiai szükségletek kielégítésén túl nagyon fontos a biztonságérzet, a bizalom és a gondoskodás megfelelő kialakítása a gyermek számára, melyek szintén kihatnak a későbbi életükre.

Fontos, hogy a gyermek milyen szokásokat, illemszabályokat sajátít el a családban, melyekre a későbbiekben (óvodában, iskolában) építeni tud, könnyítve ezzel a pedagógusok munkáját. Meg kell említeni a deviáns (normaszegő) és a konform (normakövető) magatartástípusokat. Azok a tanulók, akik otthon deviáns magatartásmintákat sajátítottak el, azok az iskolában is a szabályszegést helyezik előtérbe a normakövető viselkedéssel szemben. Tehát már jelen van a magatartás és a viselkedésproblémák eredete.

8. 1. 2 Nevelés hatása

Nagyon fontos megemlíteni a szülő-gyermek magatartás kölcsönhatását.

A szülői nevelési hatások, elvárások nagy mértékben befolyásolják a gyermek iskolában betöltött szerepét.

Nagyon fontos a szülő részéről a megértés és a bizalom gyermekével szemben. A gyermek elé nem állíthatók túlzott elvárások és követelmények.

Fontos, hogy a szülő növelje gyermeke önbizalmát a pozitív megerősítések által. Tudjon segíteni, ösztönözni, dicsérni, de ugyanakkor jelen legyen a nevelésben egyfajta „egészséges” szigor is. Olyan szigor, melyhez a gyermek maximálisan tud alkalmazkodni és pozitívan hat a viselkedésére, tanulmányaira egyaránt.

Véleményem szerint a legrosszabb nevelői magatartás a „nemtörődömség”, mely személyiségromboló minden gyermekre nézve. Ha ez jelen van a gyermek életében, akkor nagy mértékben elősegíti a problémás viselkedés kialakulását, mivel az elhanyagolás érzetét erősíti a gyermekben.

Az általam elemzett osztályra nagy mértékben jellemző ez a fajta negatív magatartásminta, mely a nem megfelelő nevelési stílus következtében alakult ki. A legtöbb gyerek olyan családból származik, ahol a szülők érdektelenek gyermekükkel szemben. A gyermek érzelmi életére nagyon rossz hatással van mindez, mert negatív irányba befolyásolja viselkedésüket. A nem megfelelő negatív szülői szerep szintén nem megfelelő gyermekszerepet vonz maga után. Azok a gyerekek, akik agresszív, deviáns vagy elutasító családból származnak teljes mértékben ezt az életformát hordozzák viselkedésükben. Tehát a nevelés hatása, a szülők által képviselt szerepek, szabályrendszerek nagy mértékben befolyásolják a gyermek viselkedését. Ha ezek a szerepek negatív mintákat hordoznak, akkor a gyermek viselkedésében is negatív, problémás magatartásminták jelennek meg.

8. 1. 3 Magatartás és viselkedészavar

A magatartás és viselkedészavarok kialakulásáért felelősek *belső zavarok* (szorongás, érzelmi labilitás, depresszió, ellenségesség), *veleszületett hajlamok* (agykárosodás maradványtünetei), illetve *környezeti tényezők* (nem megfelelő családi környezet) egyaránt.²⁷

Jelen esetben a nem megfelelő családi tényezők (elsősorban a nem megfelelő nevelés) által kiváltott magatartás és viselkedészavarok megjelenését, kialakulását vizsgálom.

A magatartás és viselkedészavarok gyakorisága életkoronként változik. Az általam vizsgált 7-8.-as korosztály a legérzékenyebb csoport.

Az iskola terén megnyilvánuló magatartás és viselkedészavarok hátterében számos tényező állhat. Ezek általában a szülők által elkövetett nevelési hibákkal (törődés hiánya, érzelmi közömbösség) kezdődnek, majd kiterjednek az iskolai problémákra is (feszült iskolai környezet, kudarcok). Mindez a tanulási teljesítmény terén negativizmushoz vezet. Ezek a gyerekek a közösséggel szemben általában negatív magatartást tanúsítanak, valamint

²⁷ Sebestyén Piroksa: A Gyógypedagógia alapjai. Pszichológia és Neveléstudományi Kar Tanítóképző Főiskola. Kézdivásárhely. 2007-2007. p. 31-33

zavarják mások tevékenységét. Ők azok a gyerekek, akik nem tudnak eleget tenni az iskola követelményrendszerének.

A nem megfelelő nevelési módszerek következtében kialakuló magatartás és viselkedészavarok megjelenése már nagy mértékben kihat a tanulási teljesítményekre. Ez a hatás a legtöbb gyermeknél különböző.

Terepgyakorlatom során egy olyan osztályközösséget ismerhettem meg, akikre jelentősen „rávetíthető” a problémás családi környezetből eredő negatív magatartás és viselkedés.

Gyakorlatom során beleláthattam a 7-8-as gyerekek életébe, megismerhettem tanulási stílusukat, viselkedésüket egyaránt.

Véleményem szerint a negatív családi tényezők (szülők iskolázatlansága, munkanélkülisége, válása, valamint az elhanyagoló vagy agresszív magatartás) nagy mértékben befolyásolják a gyermek iskolában betöltött szerepét, iskolai életét, tanulási teljesítményét.

Úgy gondolom, hogy legelsősorban az említett negatívumok nem a tanulási teljesítményekre vannak hatással, hanem a gyermek viselkedésére és magatartására. Ha már fenn áll a viselkedés és magatartászavar veszélye, megléte, akkor a folyamat eredményeként megjelennek a tanulási teljesítményben is a problémák és nehézségek. A folyamat tehát a tanulási teljesítmény romlásához vezet. Ez egy összetett folyamat, mely több tényező együttes megjelenése által következik be.

Az általam elemzett osztály legtöbb tanulójánál elég súlyos problémák észlelhetők viselkedés terén. Az osztály több tanulójánál is megjelenik a dacos, agresszív, szabályszegő magatartásforma. Ezek a tanulók olyan környezetből származnak, ahol a család minden tagja képviseli ezeket a „negatív értékeket”, melyek a gyerekekre születésüktől kezdve hatással vannak.

Ezek a tanulók nehezen kezelhetők, nehezen irányíthatóak. Azt vettem észre, hogy nagyon fontos számukra a bizalom és az elfogadás (otthon mindezt nem kapják meg). Érezhető rajtuk, hogy igénylik a törődést, a gondoskodást, de egyben félnek is ettől, mert szokatlan számukra ez a helyzet. Nehéz közel kerülni hozzájuk, mert bizalmatlanok a másik emberrel szemben. Azt vettem észre, hogy kihívó viselkedésükkel, problémás magatartásukkal legtöbbször csupán a figyelmet akarják felhozni magukra. „Mintha

közölni akarnának valamit.” Valamit, amit másképp nem tudnak felszínre hozni, vagy a másik tudtára adni. A problémás viselkedéssel ezt könnyebb megtenni, mert a problémás viselkedés életformájukká vált, mindennapi viselkedésükhöz tartozik.

Az mellett, hogy ezek a gyerekek negatív magatartásmintákat hordoznak, értelmi képességeik terén kevesebbnek gondolják önmagukat. A legtöbb gyerek „elfogadta a kialakult helyzetet”, beletörődött, hogy ő problémás, és mindig az is marad.

Közelebbről megismertem ezeket a gyerekeket és azt tapasztaltam, hogy jó értelmi képességekkel rendelkeznek, viszont a negatív családi tényezők, a nem megfelelő nevelés, valamint ezek hatására kialakult magatartás és viselkedészavarok megnehezítik az iskolában való boldogulásukat.

8. 1. 4 Tanulási teljesítmény

Több olyan gyerek is van az osztályban, aki nagyon jó értelmi képességekkel rendelkezik, tanulmányaik kiemelkedően jók, csupán magatartásból van elégséges osztályzatuk.

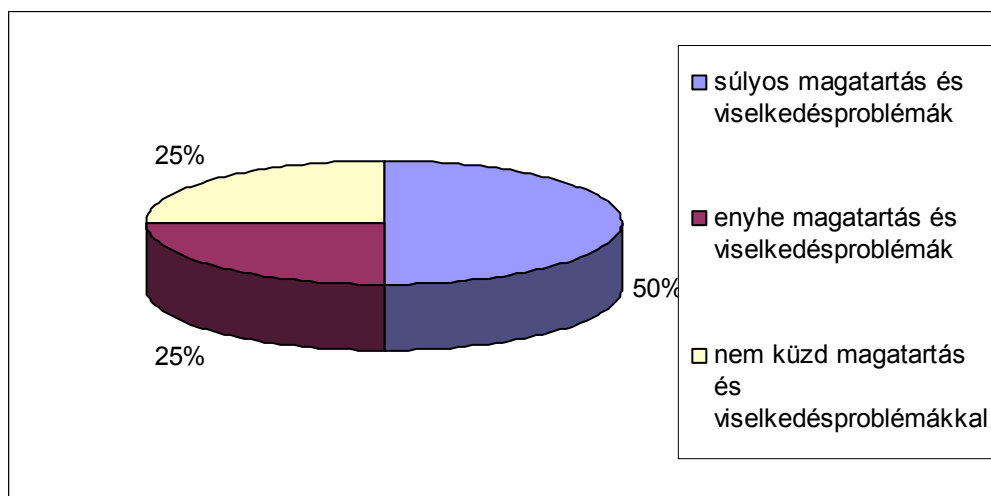
Ezért gondolom úgy, hogy a szocializációs problémák megjelenése, a negatív nevelési hatások megléte, valamint a magatartás és viselkedészavarok minden gyermeknél más és más eredményeket mutatnak. Van olyan gyerek, akinél a tényezők együttes hatása negatívan befolyásolja mind a személyiségüket, mind pedig a tanulási teljesítményüket, de van olyan tanuló is, akinél mindez közvetetten jelentkezik. Vagyis a negatív nevelési hatások, a magatartás és viselkedészavarok, illetve a tanulási teljesítmények közt nincs egyenes arányosság.

Az osztály tanulóinál az alábbi lehetőségek jelentek meg:

- Szocializációs probléma = családi eredet → negatív nevelési hatások → magatartás és viselkedészavar → tanulási teljesítmény romlása
- Szocializációs probléma = családi eredet → negatív nevelési hatások → magatartás és viselkedészavar ‡ tanulási teljesítmény romlása

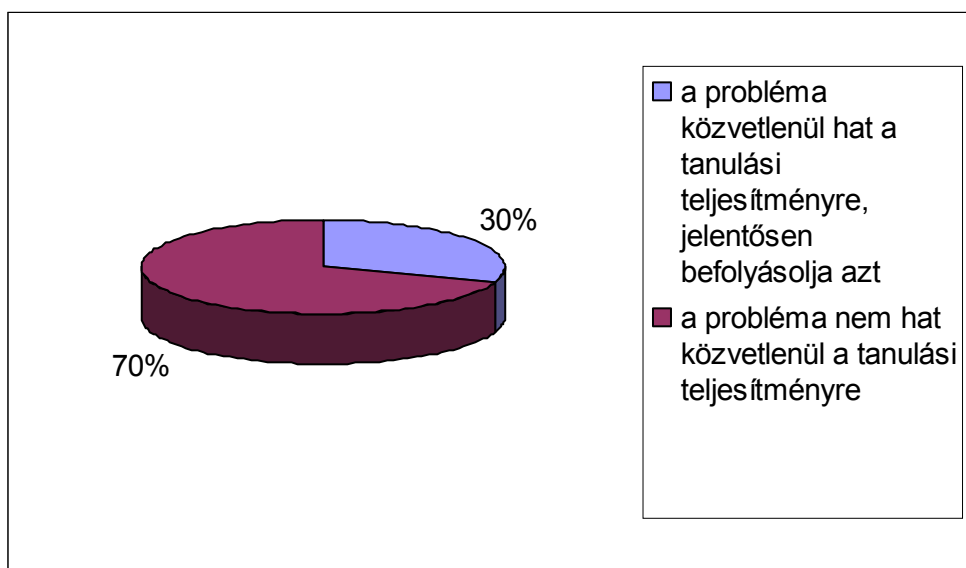
Tehát a tanulási teljesítmény romlása nem minden magatartás és viselkedészavaros tanulóknál következik be.

*Az osztály tanulójának jellemzése magatartás és viselkedészavar szempontjából
(3. ábra)*

Forrás: saját kutatás

*Súlyos magatartás és viselkedészavar problémával küzdő tanulók tanulási teljesítménye
(4. ábra)*

Forrás: saját kutatás

9. Összegzés

Véleményem szerint a kérdőívek kitöltése, az osztályfőnök megkérdezése és elsősorban a terepgyakorlatom során szerzett saját tapasztalataim alapján sikerült képet kapnom a szocializációs problémák és a tanulási teljesítmények közti összefüggésekről.

Tudatosult bennem, hogy a problémák gyökere két fő területről indul ki:

- Az első és legfontosabb a családi eredetű szocializációs problémák hatása a tanulási teljesítményekre
- A második a magatartás és viselkedészavarok hatása a tanulási teljesítményekre

Az általam vizsgált osztálynál e két terület jelentősen érintett a szocializációs problémák eredetének kutatása szempontjából.

A tanulásban akadályozott gyermekeknél nagyon fontos tisztában lenni azzal, hogy milyen családi körülményekkel rendelkeznek, illetve milyen értékeket képvisel az a közeg, amely az iskolán kívül körülveszi őket.

Ha mindezzel tisztában vagyunk, akkor megkönnyítjük saját munkánkat, mivel meglévő ismereteinkre építeni tudunk a gyermek fejlesztése, oktatása-nevelése és segítése terén.

Nagyon örülök, hogy megismerhettem ezt az osztályt, mert általuk nagyon sok új ismerettel és tapasztalattal gazdagodtam. Olyan ismeretekre tettem szert, melyeket csak saját tapasztalat által lehet megérteni.

A szocializációs problémák kialakulása és megléte nagyon tág és komplex folyamatok eredményeképpen jelenik meg. Ezért szűkítettem le a kutatásomat két fő kérdéskör (1. Családi eredetű szocializációs problémák hatása a tanulási teljesítményre, 2. Magatartás és viselkedészavarok hatása a tanulási teljesítményre) megválaszolására.

Nem csupán egy kérdőívet töltöttem ki a gyerekekkel, hanem a gyakorlatom során megismerhettem őket közelebbről is. Beleláthattam hétköznapijaikba, megismerhettem munkatempójukat, tanulási teljesítményüket, viselkedésüket egyaránt. Mindez nagy mértékben elősegítette, hogy a kérdéseimre választ kapjak.

A tanulócsoporthal töltött időszakból azt a következtetést tudom levonni, hogy egy családi eredetű problémával küzdő gyermek számára a legfontosabb a bizalom, az elfogadás és a megértés az „új pedagógus” részéről.

Gyakorlatom kezdetén ezek a gyerekek távolságtartóak, szabályszegők voltak velem szemben. Nem igazán tudtam őket irányítani, mert nem ismertem problémáikat, nem tudtam, hogy milyen tanári viselkedést igényelnek leginkább.

Arra gondoltam, hogy elsősorban szigorral, a kialakult szabályok maximális betartásával lehet őket irányítani. Idővel beláttam, hogy számukra nagyon fontos a törődés, a kommunikáció, az elfogadás. A megértés és a gondoskodás pozitív irányban hat a viselkedésükre. Képesek együttműködni, kompromisszumot kötni, valamint mások véleményét meghallgatni, elfogadni.

Az idő előrehaladtával viselkedésük, megnyilvánulásaik egyre barátságosabb és együttműködőbb lett. Az osztály legtöbb tanulója nyitott a kommunikációra, sőt nagy mértékben igényli is azt. Hamar kötődnek, igénylik a megértést és a szeretetet.

Nagyon megkedveltem ezt az osztályt, mert a kezdeti nehézségek ellenére maximálisan „megtaláltuk a közös hangot”, jó érzéssel tölt el, hogy képesek voltak együttműködni velem.

Összességében a szocializációs problémák kialakulása a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek esetében egy nagyon összetett és komplex folyamatot foglal magába. Beigazolódott, hogy a családi eredetű szocializációs problémák vizsgálata és megismerése a legfontosabb, mivel az elsődleges szocializációs közeg a család, így minden innen indul. Nagyon fontos a nevelés hatása, illetve a családtagok (elsősorban a szülők) által képviselt viselkedési minták és szabályok elsajátítása.

Véleményem szerint a negatív nevelés, elsősorban az érdektelenség és a nemtörődömség személyiségromboló hatással van minden gyermek életére, azonban tanulási teljesítmény tekintetében mindenkinél máshogy hat. A legtöbb esetben a nem megfelelő nevelés nem megfelelő magatartást és viselkedést eredményez. A problémás magatartás pedig a legtöbb gyermeknél negatív hatást gyakorol a tanulási teljesítményekre.

Számomra nagyon meglepő, hogy ez nem minden tanulónál volt/van jelen. Az osztály tanulói közt vannak olyan gyerekek, akiknek a problémás magatartása és viselkedése nem hat ki a tanulási teljesítményére, mivel tanulmányai tekintetében az átlagnál sokkal jobb eredményeket ér el. Ez bizonyítja, hogy a szocializációs problémák megléte, valamint a

negatív nevelés hatása minden gyermeknél más és más. A legtöbb gyermeknél negatívan befolyásolja a tanulási teljesítményt, de vannak olyan gyerekek, akiknél a probléma nem érinti a tanulmányokat. Az utóbbi szerencsés helyzet, mivel a gyermek kompenzálni tudja a negatív sérelmeket és ennek következtében az nem vetődik ki tanulmányaira.

Összességében elmondható, hogy a tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekeknél sokrétű és mély szocializációs problémák húzódnak meg a háttérben.

A problémák a legtöbb esetben családi eredetűek, tehát nagyon fontos tisztában lenni azzal, hogy a gyermek milyen körülmények közt él, illetve milyen szabályokat, viselkedésmintákat sajátít el szűk családi környezetében.

Ha mindezzel tisztában vagyunk, valamint ismerjük a gyermek személyiségét, viselkedését, tanulási teljesítményét egyaránt, akkor képesek vagyunk arra, hogy segítsük és támogassuk őt a szocializációs problémák kompenzálása, leküzdése érdekében.

Irodalomjegyzék:

1. Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Második javított és bővített kiadás. Budapest: Osiris Kiadó, 2006. p. 569-571.
2. Bábosik István, Torgyik Judit (szerk.): Az iskola szocializációs funkciói. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2009. p. 278-279.
3. Cziebere Csilla, Kisvári Anna (szerk.): INKLÚZÍV NEVELÉS. Ajánlások tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Életpálya-építés. Budapest: SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus továbbképzési Kht. 2006. p. 7-8.
4. Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. p. 11., 13., 14-15., 84-85., 101-102., 103-105.
5. Dr. Illyés Sándor (szerk.): GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest: Felelős Kiadó: Szabó Ákosné dr. 2000. p. 442-443.
6. Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába. Dunaújváros: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. p. 133-135.
7. Mesterházi Zsuzsa (szerk.): GYÓGYPEDAGÓGIAI LEXIKON. Budapest. 2001. p. 76-77.

8. Murányi-Kovács Endréné, Kabainé Huszka Antónia: A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011. p. 16-24.
9. Pedagógiai Program. Komplex személyiség-és magatartásfejlesztő program. 1-10. évfolyam. Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzat Éltes Mátyás Gyógypedagógiai Intézmény, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat. 2008. p. 3.
10. Réthy Endréné, Vámos Ágnes: A gyakorlati pedagógiai néhány alapkérdése. Egyenlőtlenség és méltányos pedagógia. Budapest: Bölcsész Konzorcium, Múzeum Krt. 4/A. 2006. p. 15.
11. Schmerz István (szerk.): Pedagógiai szociálpszichológia. Főiskolai jegyzet. Nyíregyháza. 2002. p. 41., 63-64., 129-134., 143., 144.
12. Sebestyén Piroska: A Gyógypedagógia alapjai. Pszichológia és Neveléstudományi Kar Tanítóképző Főiskola. Kézdivásárhely. 2007. p. 31-33.
13. Szabó Ákosné: Szegénység és iskola. Kor és kórkép a tanulásban akadályozott népesség iskoláztatásáról. 2. kiadás. Budapest: Trezor, 1998. p. 48-49.
14. Új Magyar Lexikon I. Budapest: Akadémia Kiadó, 1960. p. 478.
15. Vajda Zsuzsa: Tanulási segédanyag. Neveléslélektan c. tantárgyhoz. P. 10-12.

Internet letöltés:

Család és gyermek honlapja. <http://www.boldogcsalad.hu/node/33>

(letöltés ideje: 2012. március 25.)

Mellékletek

- 1. sz. melléklet:** Kérdőív (minta)
- 2. sz. melléklet:** Kiértékelt kérdőív (kérdőív válaszainak rövid összefoglalása)
- 3. sz. melléklet:** Ábrák jegyzéke

Kérdőív

1. Hány éves vagy?

2. Nemed fiú ☐ lány ☐

3. Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége?

	anya	apa
a) nem végezte el az általános iskolát	☐	☐
b) általános iskola	☐	☐
c) szakiskola	☐	☐
d) érettségi	☐	☐
e) főiskola	☐	☐

4. Mi a szüleid foglalkozása?

anya:

apa:

5. Szüleid elváltak-e?

igen ☐ nem ☐

6. Hány testvéred van?

7. Hányan éltek egy lakásban?

8. Mi jellemzi szüleidet?

a) túl szigorúak ☐

b) engedékenyek ☐

c) keveset törődnek velem ☐

9. Milyennek érzed otthon a családi légkört?

- a) elfogadó/meleg ☐
- b) szorongó ☐
- c) elutasító/rideg ☐

10. Szoktál-e büntetést kapni?

igen ☐ nem ☐

11. Problémáidat kivel szoktad megbeszélni?

- a) szüleimmal ☐
- b) testvéremmel ☐
- c) tanáraimmal ☐
- d) barátaimmal ☐

12. Kire szeretnél hasonlítani a családobból és miért?

.....

.....

.....

.....

13. Mennyire tartod fontosnak a szülő-gyerek kapcsolatot?

- a) nem fontos ☐
- b) fontos ☐
- c) nagyon fontos ☐

14. Mit csinálsz legszívesebben szabadidődben?

- a) tévét nézek ☐
- b) sportolok ☐
- c) játszom ☐
- d) szüleimnek segítek ☐
- e) barátaimmal vagyok ☐
- f) ☐

egyéb

.....

15. Napközis vagy?

igen ☐

nem ☐

16. Szüleid kikérdezik a leckét otthon?

igen ☐

nem ☐

17. Szeretsz iskolába járni?

igen ☐

nem ☐

18. Ismételtél már osztályt?

igen ☐

nem ☐

19. Mi a kedvenc tantárgyad?

20. Van kedvenc tanárod? Ha igen, miért?

.....

.....

.....

.....

.....

21. Milyen osztályzataid voltak a legutóbbi félév végén az alábbi tantárgyakból?

a) magatartás

b) szorgalom

c) matematika

d) irodalom

e) idegen nyelv

22. Milyen tanórán kívüli foglalkozásokon veszel részt?

a) korrepetálás, fejlesztő ☐

b) tehetséggyakozó ☐

c) logopédia í

d) sport í

e) egyéb

szakkörök

.....

23. Szüleid milyen gyakran járnak szülői értekezletre?

a) szinte soha í

b) néhányszor í

c) szinte mindig í

24. Mi a legmagasabb iskolai végzettség, amit szeretnél elérni?

a) általános iskola í

b) szakiskola í

c) érettségi í

d) főiskola í

25. Mivel szeretnél foglalkozni felnőtt korodban és miért?

.....

.....

.....

.....

Köszönöm, hogy kitöltötted a kérdőívet!

Kiértékelt kérdőív
(kérdőív válaszainak rövid összefoglalása)

1. Hány éves vagy?

Egy 17 éves, hat 15 éves és egy 13 éves tanuló töltötte ki a kérdőívet.

2. Nemed: 7 fiú 3 lány

3. Mi a szüleid legmagasabb iskolai végzettsége?

Hat gyerek szülei nem végeztek el az általános iskolát, két gyerek szüleinek legmagasabb iskolai végzettsége általános iskola. Egy tanuló édesanyja érettségizett, édesapja végzettsége szakmunkásképző. Továbbá egy tanuló szülei speciális szakiskolában végeztek el tanulmányaikat.

4. Mi a szüleid foglalkozása?

Az osztály négy tanulója nem adott választ erre a kérdésre. (állításuk szerint nem tudják a választ) Két tanuló édesapja közmunkásként dolgozik, további kettőé asztalos. Egy tanuló édesapja munkanélküli, egy tanuló nyugdíjas. Négy tanuló édesanyja gyesen van kisebb testvérükkel, két tanuló édesanyja pedig munkanélküli.

5. Szüleid elváltak-e?

A tíz tanulóból két gyerek szülei váltak el.

6. Hány testvéred van? (zárójelben a válaszok száma)

nincs	1	2	3	3-nál több
(0)	(0)	(2)	(1)	(7)

7. Hányan éltek egy lakásban?

5-nél kevesebben	5-en	5-nél többen
(0)	(3)	(7)

8. Mi jellemzi szüleidet?

- a) túl szigorúak (0)
- b) engedékenyek (10)
- c) keveset törődnek velem (0)

9. Mi jellemzi a családi légkört?

- a) elfogadó/meleg (10)
- b) szorongó (0)
- c) elutasító/rideg (0)

10. Szoktál-e büntetést kapni?

- igen (3)
- nem (7)

11. Problémáidat kivel szoktad megbeszélni?

- a) szüleimmel (10)
- b) testvéreimmel (0)
- c) tanáraimmal (0)
- d) barátaimmal (0)

12. Kire szeretnél hasonlítani a családoból és miért?

Nyolc gyerek senkire sem szeretne hasonlítani, két tanuló viszont az édesapjára. Azt az indokot adták, hogy édesapjuk szorgalmas és sokat dolgozik a családjáért.

13. Mennyire tartod fontosnak a szülő-gyerek kapcsolatot?

- a) nem fontos (1)
- b) fontos (3)
- c) nagyon fontos (6)

14. Mit csinálsz legszívesebben szabadidődben?

- a) tévét nézek (1)
- b) sportolok (3)
- c) játszom (0)
- d) szüleimnek segítek (5)

e) barátaimmal vagyok (1)

f) egyéb (0)

15. Napközis vagy?

Az osztály 50 %-a napközis.

16. Szüleid kikérdezik a leckét otthon?

Hat gyerek állítja, hogy szülei kikérdezik a házi feladatát.

17. Szeretsz iskolába járni?

igen (6)

nem (4)

18. Ismételtél már osztályt?

igen (7)

nem (3)

19. Mi a kedvenc tantárgyad?

matematika (4)

történelem (2)

testnevelés (1)

informatika (1)

technika (1)

ének (1)

20. Van kedvenc tanárod? Ha igen miért?

Egy tanuló kivételével mindenki az osztályfőnököt tartja kedvenc tanárának.

21. Milyen osztályzataid voltak a legutóbbi félév végén az alábbi tantárgyakból?

a) magatartás

jeles (2) jó (2) közepes (1) elégséges (5) elégtelen (0)

b) szorgalom

jeles (2) (0)	jó (5)	közepes (2)	elégseges (1)	elégtelen
c) matematika				
jeles (5) (1)	jó (2)	közepes (2)	elégseges (1)	elégtelen
d) irodalom				
jeles (3) (1)	jó (5)	közepes (1)	elégseges (0)	elégtelen
e) idegen nyelv				
jeles (1) (1)	jó (3)	közepes (4)	elégseges (1)	elégtelen

22. Milyen tanórán kívüli foglalkozásokon veszel részt?

- a) korrepetálás, fejlesztő (5)
- b) tehetséggyondozó (0)
- c) logopédia (0)
- d) sport (3 *fiú bokszt*)
- e) egyéb szakkörök (4 *tanuló gyógytestnevelésre jár*)

23. Szüleid milyen gyakran járnak szülői értekezletre?

- a) szinte soha (6)
- b) néhányszor (2)
- c) szinte mindig (2)

24. Mi a legmagasabb iskolai végzettség amit szeretnél elérni?

- a) általános iskola (3)
- b) szakiskola (7)
- c) érettségi (0)
- d) főiskola (0)

25. Mivel szeretnél foglalkozni felnőtt korodban és miért?

Három lány szakács szeretne lenni. Egy fiú hentes, három favágó, két kőműves, egy pedig focista szeretne lenni. Indok: ezeket a szakmákat szeretik, érdekesnek tartják

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
1.1 Dolgozat célja, témaválasztás.....	2
1.2 Kutatás-módszertani háttér.....	3
2. A szocializáció és színterei.....	5
2.1 A szocializáció fogalma.....	5
2.2 A szocializáció folyamata.....	6
2.3 A szocializáció szerepe a személyiségfejlésben.....	7
2.4 A családi szocializáció.....	8
2.4.1 A család szocializációs funkciói.....	8
2. 5 Az iskolai szocializáció.....	10
2.5.1 Nyelvi szocializáció.....	11
2.6 Az elsődleges (családi) és másodlagos (iskolai) szocializáció kapcsolata.....	12
2.7 Tanulásban akadályozott enyhe értelmi fogyatékos gyermekek szocializációja.....	12
3. Szocializációs problémák.....	15
3.1 Szocializációs problémák kialakulásának folyamata.....	15
3.2 Neurózisra hajlamosító családi tényezők	16
3.3 A családi élet diszfunkcióinak hatása a személyiségfejlődésre.....	17
3.3.1 Diszfunkciók jelei a tanulónál és a családnál.....	18
3.3.2 „Problémás” gyerek – „problémás” család.....	19
4. Tanulásban akadályozottság.....	21
4.1 Tanulásban akadályozottság definíciója.....	21
4.2 Tanulási nehézség, tanulási zavar és tanulási akadályozottság.....	22
4.2.1 Tanulási nehézség.....	22
4.2.2 Tanulási zavar.....	22
4.2.3 Tanulási akadályozottság	22
4.3 A tanulásban akadályozott gyermekek legfontosabb jellemzői.....	23
4.3.1 A tanulásban akadályozottság közvetlen és közvetett okai.....	23
5. Enyhe értelmi fogyatékoság.....	25
5.1 Érelmi fogyatékoság definíciója.....	25
5.2 Enyhe értelmi fogyatékoság definíciója.....	25

6. A tanulásban akadályozott (enyhe értelmi fogyatékos) gyermekek állapotának sajátosságai.....	27
6.1 Szociális képességek fejlesztése.....	28
6.2 Szempontok a tanulásban akadályozottság diagnosztizálásához.....	29
7. A kutatás elemzése, értékelése.....	31
7.1 A kutatás értékelése.....	32
7.1.1 Kérdőívezés módszere.....	35
7.1.2 Kikérdezés módszere.....	37
7.1.3 Terepgyakorlatom során szerzett saját tapasztalataim, meglátásaim	37
8. A kutatás eredményei.....	38
8.1 Szocializációs problémák kialakulása és összetevői.....	38
8.1.1 Családi eredet.....	39
8.1.2 Nevelés hatása.....	39
8.1.3 Magatartás és viselkedészavar.....	40
8.1.4 Tanulási teljesítmény	42
9. Összegzés.....	44